

RAFİQ YUSİFOĞLU

*Filologiya üzrə elmlər doktoru,
professor*

ŞEİR SƏNƏTİ VƏ ONUN QANUNAUYĞUNLUQLARI

Bəşəriyyət yarandığı, insan insanlığını dərk etdiyi ilk gündən ritmli, ahəngdar şeir sənətinə, bədii sözə maraq böyük olmuşdur. Bunu saysız-hesabsız folklor nümunələrimiz: əmək, mövsüm və mərasim nəğmələrimiz, bayatılarımız, laylalarımız, ağıllarımız əyani şəkildə sübut etməkdədir. Xalqın yaddaşına hopub əsrlərin o başından bu başına gəlib çıxan dəyərli poetik nümunələr həm onda ifadə olunan məzmunun, həm də düşüncə tərzinin, fikri nə şəkildə ifadə etmə ustalığının sayəsində uzunömürlü olmuşdur. Məhz ahəngin, ritmin, qafiyənin, ümumiyyətlə poetik biçimin gözəlliyi lirik parçaların yaddaşlarda əbədi yaşamasının təminatçısına çevrilmişdir.

Bu baxımdan müqəddəs dini kitabımızın, «Qurani-Kərim»in şeirlə nazil olması faktı da nəzərdən qaçırılmamalıdır. Yarandığı gündən ta çağdaş dövrümüzə qədər bircə cümləsi belə itib-batmayan, deformasiyaya uğramayan, əlyazmalarının heç birində variant fərqi tapılmayan «Qurani-Kərim» Allahın bəşəriyyətə zaman-zaman doğru yol göstərən möcüzəsi, eyni zamanda poetik kamillik nümunəsidir.

«Qurani-Kərim»də, eləcə də hədislərdə elmə böyük dəyər verilsə, şeir, şairlik sənəti o qədər də təqdir olunmur. «Quran»ın «Şuara» surəsində (26) bu sözlər vardır: 224 «Şairlərə sapmışlar, pərəstişkar adamlar tabe olarlar»; 225 «Məgər görməmişəm bir söz vadisindən o birisinə keçərkən onlar necə hədlərini aşırırlar (yəni nə həcv nə də mədhiyyə qoşmaqda sərhəd gözdəmlər); 226 «Eləmədiklərini

«eləmişik» deyərlər»; 227 Ancaq başqa şairlər də var, bunlardan deyil onlar. O şairlər ki, iman gətiriblər, saleh işlər görüblər, Allah-ı tez-tez anıblar, zülm çəkəndən sonra uğur qazanıblar. Zalımlıq eləyənlər axır görüb biləcəklər hara imiş qayıtmalı olduqları yerləri» (1, 187).

Buradan belə aydın olur ki, əsl şairlər iman gətirənlər, saleh işlər görənlər, Allahın böyüklüyünü, qüdrətini dərk edənlərdir. Əsl şairliyin meyarı isə haqqa tapınmaq, insanları doğruluğa, düzgünlüyə, kamilliyə, mənəvi saflığa çağırmaqdır.

Əslində ədəbiyyat, incəsənət, mədəniyyət sahəsində böyük uğurlar qazanan sənətkarlar Allaha bütün varlıqları ilə inanan, haqqa, ədalətə güvənən insanlar olmuşlar. Xaqani, Nizami, Füzuli kimi sənət korifeylərimiz ulu yarıdanın fəqir bəndələri olmaları ilə fəxr etmiş, iman sahibləri olmuşlar.

Ayrı-ayrı vaxtlarda İslam Peyğəmbərinin – Hz.Məhəmmədin özünün də şair olması vurğulanır. Hətta bu fakta istinadan onun Peyğəmbər yox, şair olduğunu, «Qurani-Kərim»i özü «uydurduğunu», özü «yazdığını» iddia edənlər də tapılmışdır. Lakin zaman hər şeyi yerbəyer etmiş, «Qurani-Kərim»in bəndənin yaza bilməyəcəyi Allah kəlamı, Məhəmmədin isə sonuncu Peyğəmbər olması təkzibolunmaz faktlarla sübut edilmişdir.

Məhəmməd Peyğəmbərin şeir haqqında «Şeir söz kimidir. Yaxşısı yaxşı söz kimi, pisi pis söz kimidir» (Ədəbül-Mufrəd, 865); «Şeirin bir qismi hikmətdir» (Səhih əl-Buxari, 6145) və sair bu kimi maraqlı hədisləri göstərir ki, «Al-

lahdan başqa nə varsa, fanidir» deyən sevgili Peyğəmbərimiz müqəddəs kitabımızda tənqid olunan yalançı şairliyi qəbul etməmiş, eyni zamanda əsl şairlərə və onların iman nuru ilə yoğrulmuş dəyərli əsərlərinə yüksək qiymət vermişdir.

Peyğəmbər salavatullahın müsəlmançılığı qəbul edən, eləcə də etiqadı müsəlman əqidəsinə yaxın olan şairlərin əsərlərini bəyənməsi ilə bağlı maraqlı hədislər mövcuddur. Şərid deyirmiş ki, mən peyğəmbərin tərkində yol gedərkən ona Umeyyə ibn Əbu Səlt əs-Şəfəqinin şeirlərindən yüz beyt oxudum. Mən hər dəfə bir beyt oxuduqda o mənə «davam et!» - deyirdi. Nəhayət, mən ona yüz beyt oxudum. Sonra Peyğəmbər mənə belə dedi: «O, az qala ki müsəlman olacaqdı»...

Bütün bunlardan, eləcə də digər hədislərdən aydın olur ki, Peyğəmbərimiz həqiqi şeiri sevmiş və ona dəyər vermişdir. İslam ideyalarının yayılmasında imanlı, əxlaqlı sənətkarların rolunun böyük olması ilə bağlı tarixi faktlar da az deyildir.

Bu danılmaz həqiqətdir ki, şeirin təsir gücü olduqca böyükdür. Şeir insanı düşünməyə, dünyanı dərk etməyə, fəaliyyətə, qurub-yaratmağa, sevib-sevilməyə, mənəvi-əxlaqi saflığa, təmizliyə, paklığa da səsləyə bilər, fəaliyyətsizliyə, pessimizmə, kefə-əyləncəyə, yüngül həyata, əxlaqsızlığa da. Bu baxımdan şeirin şərti olaraq iki tipini müəyyənləşdirmək olar: bir insanı ilahi nuruna yaxınlaşdırən, onu düşündürən, insanların mənəvi-əxlaqi tərəqqisinə yardımçı olan şeir, bir də iblisin diqtəsi ilə yazılan, insanların əxlaqını pozan, onları yüngül həyata, kefə, əyləncəyə səsləyən şeir...

Bu baxımdan şeirin təsir gücünü lazımı istiqamətə yönəltmək bütün dövrlərdə metodoloji və ideoloji baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb etmiş və indi də etməkdədir. Şairlərə xüsusi hörmət, qayğı və diqqət göstərən, onların yaradıcılığına böyük dəyər verən hökmdarlar öz hakimiyyətlərini möhkəmləndirmək üçün zaman-zaman şeirin ecazkar təsir gücündən istifadə etmişlər.

Şeir fikri yığcam, lakonik şəkildə ifadə etmək vasitəsi olduğu üçün ona bütün dövrlərdə böyük əhəmiyyət verilmiş, əsl şairlər həmişə hörmət sahibi olmuşlar. Nizami təsadüfi demirdi ki: «Peyğəmbərlərdən sonra şairlər gə-

lir». Məşhur «Peyğəmbər» şeirini yazan rus ədəbiyyatının klasiki A.S. Puşkin şairi hökmdarlardan üstün hesab etmiş, sözləri vəhyələrə, ilahi kəlamlarla yoğrulmuş şairləri peyğəmbərlərə bərabər tutmuşdur.

Peyğəmbərimizin söylədiyi kimi şeir də insanlar kimidir. Onların da əxlaqlısı, əxlaqsızı, imanlısı, imansızı var. İslami əxlaqı təbliğ edən şeirlər həmişə xalq tərəfindən məhəbbətlə qarşılanmışdır və bu tipli şeirlərin əsrlərin sınağından çıxaraq gələcək nəsillərə qədər gəlib çıxmasının ən başlıca səbəbi də məhz budur.

Bizə elə gəlir ki, qədim dövrlərdə yaşayan böyük alimlərin əksəriyyətinin həm də şair olmaları, şeir yazmaları bu məsələnin təsadüfi səciyyə daşımamasının göstəricisidir. Ona görə ki, elmi qənaətlərini yaşatmaq, gələcək nəsillərə ötürmək üçün dərin zəka sahibləri öz fikir və mülahizələrini zaman-zaman nəzmlə ifadə etməyə çalışmışlar. Şeir, nəzm tək cə fikri gözəl, lakonik ifadə etmək yox, həm də onu yaddaşlarda qoruyub saxlamağın etibarlı vasitəsi kimi diqqət mərkəzində olmuşdur. Fəlsəfi fikirlər, elmi mülahizələr qədim zamanlardan itib-batmasın deyə bu və ya digər şəkildə şeirin, nəzmin strukturuna hopdurulmuşdur. Yaddaşa həkk olunanda orada əbədi qalan şeir nəzəri fikirlərin, elmi mülahizələrin etibarlı saxlanma yerinə çevrilmişdir. Çünki şeir həm də elmi biliklərin daşıyıcısıdır. Böyük Füzuli bu nəticəyə təsadüfi gəlməmişdi: «Elmsiz şeir əsas yox divar olur və əsassız divar gəyətdə bətibar olur» .

Həyat, kainat haqqında düşüncə sahibi olmayandan şair çıxmaz. Şair mütəfəkkir olmasa, onun yazdıqları da zamanın sınağından çıxsa, insanları düşündürə bilməzdi. Alimlərin fəlsəfi görüşləri poeziya vasitəsi ilə nəsil-dən-nəsilə ötürülür. Bu fikir də qətiyyənlə şübhə doğurmur ki: «Filosof olmayan adam şair ola bilməz» (S.Kolric).

Görkəmli yapon yazıçısı Rünoske Akutaqavanın fikrincə, şair hamının qarşısında ürəyini açan insandır. Bu baxımdan yanaşdıqda, insanın daxili dünyasını, onun hiss və həyəcanlarını, mənəvi-əxlaqi dəyərlərini öyrənmək üçün şeirin xidmətləri əvəzsizdir. Şeir müəyyən mənada şair ürəyinin poetik kardiogramıdır. Hisslərin obrazlı ifadəsində, insanın daxili dünyasının, onun hiss və həyəcanlarının açılmasında

şeyrin yerini verə bilən ikinci bir vasitə yoxdur. Bu baxımdan yaradıcı insanların poeziya, şeir sənəti haqda fikir və mülahizələri olduqca maraqlıdır: «Şeirdən və şairdən umduğumuz əsas şey hisslərimizin poetik ifadəsidir» (A.Bennet); «Poeziya insan duyğularının ən dərin və sirli fəaliyyətinin təsviridir» (C.Mill); «Mənim üçün şeir məqsəd deyil, ehtirasın ifadəsidir» (E.Po) və s. bu kimi fikir və mülahizələrin sayını istədiyimiz qədər artırma bilərik (2, 587).

Şeyrin psixoloji təsir gücü ilə bağlı fikir və mülahizələr də təsadüfi yaranmayıb. M.Qorki yazıçını, o cümlədən də şairi «insan qəlbinin mühəndisi» adlandırmaqda haqlı idi. Doğrudan da, əsl şeir müəyyən mənada psixoloqa bənzəyir, insana təsir etmək, onun əhvali-ruhiyyəsini düzəltmək gücündədir. R.Berns təsadüfi demirdi ki: «Kədərli anlarınızda şeir kitablarına müraciət edin!» Sokratın: «Poeziya öz təbiəti etibarilə seyr-ovsundur – hər yetənə öz sirrini açmır» qənaəti də böyük filosofun uzunmüddətli müşahidələri nəticəsində yaranmışdı. Şeyir tək-cə əhvali-ruhiyyəni düzəltmir, həm də oxucunu öyrədir. Ona görə ki, «şeir insan biliklərinin tərkib hissəsidir» (F.Bekon).

Vətənpərvərlik tərbiyəsində, insanın mənəvi-əxlaqi kamilləşmə prosesində şeyri əvəz edə biləcək ikinci bir vasitə yoxdur. «Gözəl şeyirlərin müəllifləri milli qəhrəmanlardan da ölməzdir» (U.Hezlit). «Şairlər və qəhrəmanlar bir tayfadandır. Onların arasındakı fərq ideya və əməl arasındakı fərq kimidir. Qəhrəmanlar şairlərin seyr etdiklərini (yazdıqlarını, düşüdüklərini- R.Y.) həyata keçirirlər» (A.Lamartin). «Yaxşı şeir ruhu təlatümə gətirir, beyni sürətlə işləməyə vadar edir» (R.Şerif). Buradan bu qənaətə gəlməkdə mümkündür ki, əsl şair qəhrəmanlığın memarıdır (2, 588, 589, 590).

Həyat hadisələrinin, təbiətin bədii inikasını şeir qədər verə bilən ikinci bir vasitə yoxdur. Görkəmli alimlər, mütəfəkkirlər, filosoflar, sənətşünaslar bunu dönə-dönə etiraf etmişlər. Şeyir öz ritmi, ahəngi ilə musiqini, bənzərsiz təsvirləri ilə rəssamlığı xatırladır. Bu baxımdan «Ahəngsiz şeir şeir deyil» (T.Hardi); «Şeyir sözlərin musiqisidir» (T.Füller); «Şeyir rəssamlıqdan və musiqidən də üstündür» (G.Hegel) qənaətləri də göydəndüşmə deyildir. «Təbiəti ən dəqiq şairlər təsvir edir» (C.Dreper) fikrin-

də də müəyyən həqiqət gizlənmişdir. (2, 595)

Poeziyanın xidməti bununla da bitmir. Şeyir dili yaşatmaq, onu cilalamaq vasitəsidir. Çünki «Poeziya ən yaxşı sözlərin ən yaxşı düzümü deyil, poeziya dilin ali mövcudluq formasıdır» (I.Brodski). Ayrı-ayrı dövrlərdə şairlərin əsərləri həm dili zənginləşdirmiş, həm də onu qoruyub saxlamaq, yaşatmaq vasitəsinə çevrilmişdir. Ədəbi dilin inkişaf yolunu poetik əsərlərə istinad etmədən izləmək, hər hansı bir elmi qənaətə gəlmək mümkün deyildir.

Əsl, mayası həqiqətlə yoğrulmuş, ürəklərdə estetik duyğular oyadan, bəşər övladını saflığa, paklığa, həssaslığa, vətənpərvərliyə, humanizmə səsləyən, xalqın əxlaqi dəyərlərinin daşıyıcısı olan şeir bütün dövrlərdə insanın mənəvi ehtiyacını ödəmək vasitəsi olmuşdur. Ona görə ki: «Poeziya insana hava kimi, su kimi lazımdır. Dövlətlər, sərhədlər, bütün bunlar yox ola bilər, poeziyaya ehtiyac, poeziya yangısı isə heç vaxt yox ola bilməz» (X.Borxes).

Əsl şairləri xalqın həyatı düşündürmüş və bəşəriyyətin taleyüklü problemləri daim qayğılandırmışdır. Sözün təsir gücünün böyüklüyünü hiss edən babalarımız yeni nəslin tərbiyəsində müdrik, poetik biçimli kəlamlardan həmişə istifadə etmiş və bunun bəhrəsini də görmüşlər. «Dünya ikiyə bölündü, çatlar şairin ürəyinə düşdü» (A.Frans) fikrində şairlərin insan taleyinə nə qədər həssas münasibət bəsləməsi lakonik, obrazlı şəkildə öz əksini tapmışdır.

Bu da danılmaz faktdır ki, tarix boyu insanların mənəvi-əxlaqi tərəqqisində, elmi-siyasi fikirlərin yayılmasında şeyirin xüsusi rolu və əhəmiyyəti olmuş və indi də bu proses davam etməkdədir. Poetik düşüncə təxəyyülün inkişafına, onun konkretliyinə, dəqiqliyinə daim yardımçı olmuş və olmaqdadır.

Əlbəttə, dövr, zaman dəyişdikcə, ədəbiyyata, incəsənətə münasibət də bu və ya digər şəkildə dəyişir. Qoloballaşmadan, mənəvi-əxlaqi inteqrasiyadan kənar qalmaq istər-istəməz tərəqqiyə mane olan amillər çevrilir. Şeyirə münasibət də birmənalı olmamışdır. Onu təqdir eləyənlər də, lazımsızlığını vurğulayanlar da az olmamışdır. O da həqiqətdir ki, Qərblə, dünyanın digər bölgələri ilə müqayisədə Şərq ölkələrində poeziyaya maraq daha güclü olmuşdur. İfrat aludəçilik, «seyrə balonlarla

çıxan əcnəbi»lərdən fərqli olaraq, ancaq şeir oxuyub onun gözəlliklərini şərh etməklə gün keçirmək haqlı şəkildə maarifpərvər ziyalılarımızın qınaq hədəfinə çevrilmişdir. Ancaq bu heç də o anlama gəlməmişdir ki, şeirə qarşı «səlib yürüşü» keçirmək lazımdır.

Bəşəriyyətin yaxşı şeirə həmişə ehtiyacı olmuş və olacaqdır. Bütün dövrlərdə bu və ya digər şəkildə şeirə marağın azalması da, şeirin bazarının kasad olması prosesi də getmiş və bu proses indi də davam etməkdədir. Nəinki şeirin bazarının kasad olduğu, hətta «kitabın kitabının bağlandığı», mütaliyəyə marağın hədsiz dərəcədə azaldığı bir vaxtda belə şeir əzbərləyənlər də var, kitab oxuyanlar da. Necə deyərlər, zər qədrin zərgər bilər.

Şeirin ideoloji, mənəvi-əxdaqi yükü böyükdür. Hər hansı bir zaman kəsiyində yaranan şeir həmin dövrün mədəniyyətinin daşıyıcısı, tərkib hissəsidir...

Bəs elə isə görəsən təhsil sistemimizdə, yeni kurikulumun tələblərinə uyğun olaraq şeir əzbərlənməsi niyə vacib şərt sayılmır? Elə bil ki, şeirə qarşı «səlib yürüşü» var. Əslində bu bizi mənəviyyatımızdan uzaqlaşdırmaq vasitəsi kimi düşünülmüşdür.

B.Qold deyir ki, ən böyük günah oxuduğun şeiri unutmaqdır. Bu məntiqlə yanaşsaq, başdan-başa günah içindəyik. Filologiya fakültəsində oxuyan tələbələrin böyük əksəriyyəti şeiri sevmir, oxumur, əzbərləmirsə, onlara yeni nəslin tərbiyəsini etibar etmək olarmı?

Müasir dünyada poeziyaya maraq əvvəlki illərə nisbətən xeyli azalsa da, məktəblərdə onun tədrisinə, əzbərlənməsinə o qədər əhəmiyyət verilməsə də, şeir öz müstəsna əhəmiyyətini, funksionallığını itirməyib və heç zaman itirməyəcəkdir. Ona görə uşaqlara şeir əzbərlətmək, poetik nümunələri təhlil etməyi öyrətmək onların intellektini, bədii zövqünü, düşüncəsini və ən nəhayət, yaddaşını inkişaf etdirmək baxımından son dərəcə vacib məsələdir. Təkcə bədii zövqün inkişafı, mənəvi-əxlaqi tərbiyə, dünyanın poetik dərki baxımından deyil, yaddaşı möhkəmləndirmək kimi vacib bir prosesdə də şeirin müstəsna əhəmiyyəti danılmazdır. Özü də bunu təkcə keçmiş dünyanın mühafizəkarları yox, yeni dünyanın, yeni düşüncənin öncülləri də, «inqilabçılar»ı da etiraf edirlər.

Çağdaş dünya nəzəri fikrində özünəməxsus imici olan, semiotikanın, postmodernizmin görkəmli nəzəriyyəçisi və yaradıcılarından sayılan Umberto Ekonun ömrünün ixtiyar çağında nəvəsinə məktubu bu baxımdan çox maraqlı doğurur. Ömrü boyu ənənəyə kinayəli bir mövqe bəsləyən, yenilik, elmi-texniki tərəqqi tərəfdarı olan, ömrünün ixtiyar çağında da əlindən planşet düşməyən U.Ekonun bu sahədə fikir və mülahizələri günümüz üçün çox aktualdır və müəyyən mənada metodoloji əhəmiyyət kəsb edir (3).

Bir zaman özü böyüklərə qulaq asmadığı kimi U.Eko dəyərlər sisteminin dəyişdiyi bir zamanda nəvəsinin də onun öyüd-nəsihətini yersiz sanacağını təəssüflə də olsa dərk edir. Postmodernizm nəzəriyyəçisi başa düşür ki, real həyat virtual dünyadan, televiziyalarda göstərilən yalançı personajlardan, həyatdakı qızlar «onlayn qızlar»dan müqayisəedilməyəcək dərəcədə yaxşıdır. Elə buna görə də o, «başına gələn başmaqçı olar» prinsipinə istinadən nəvəsinə real həyata, insanların arasına getməyi tövsiyə edir. Müstəsna üstünlükləri olan kompüterin «informasiyaları yadda saxlamaq həvəsini öldürməsi» və bunun gələcək nəsle göstərəcəyi təsir yazığını çox narahat edir. O, üzünü nəvəsinə tutaraq deyir: «Əgər sən ümumiyyətlə piyada getməyi tərgitsən, (nəqliyyat var deyə – R.Y.) onda yalnız əlil arabasında hərəkət etməyə məcbur olan bir varlığa çevriləcəksən».

Bu hazırlıqdan sonra U.Eko fikrini belə davam etdirir: «Yaddaş da elə bir növ sənin ayaq əzələlərin kimi bir şeydir. Əgər məşq eləməsən o, öləziyəcək və sən idiota çevriləcəksən» (4)

Vəziyyətdən çıxış yolunu isə U.Eko şeir əzbərləməkdə görür. Yaddaşı daim məşq elətdirmək üçün şeir əzbərləməyin danılmaz faydalarını dərk edən yazıçı nəvəsinə belə bir resept verir: «Uşaqlıqda bizi buna məcbur etdikləri kimi hər səhər balaca bir şeir parçası tap, əzbərləməyə çalış. Hətta dost-tanışınla birlikdə «yaddaş yarışı» da keçirə bilərsiniz».

Daha sonra U.Eko fikirlərini əsaslandırmaq üçün nəvəsinə xatırladır ki, kompyüter beyinin modeli kimi düşünüldü, ancaq insan beyni kompüterdən qat-qat üstündür. Onu xüsusi məşqlərlə daim genişləndirmək imkanı var. «Sənin beynin düz 90 yaşınadək sənə

xidmət edə bilər» deyər nəvəsini şeir əzbərləməyə həvəsləndirən yazıçı yaddaşında tarixi hadisələri yaşadan insanın digərlərindən daha kamil olmasını, bir yox, bir neçə ömür yaşamasını xatırladır. Yeknəsəq, emosiyalardan, həzzlərdən xali mənasız ömür yaşamaq üçün isə yaddaşı mütləq inkişaf etdirmək lazımdır. Bunun üçün isə ən yaxşı vasitə şeir əzbərləməkdir.

Məktub bu cümlə ilə bitir: «Qıyası, öz yaddaşını zənginləşdir və sabah «La Vispa Tereza»-ni əzbərləməyə çalış»... (4)

Gəlin biz də ağılla hərəkət edək, uşaqlarımızı idiota çevrilmək, tarixi yaddaşını, kimliyini itirmək təhlükəsindən xilas edək, balalarımızın təxəyyülünü zənginləşdirmək üçün kənardan ülgü kimi gətirilmiş «hər hansı bir metodiki prinsipi pozmaqdan çəkinməyə», onların şeir əzbərləmələrinə qadağalar qoymayaq.

Bütün dövrlərdə yüksək bədii sənətkarlıqla yazılmış həqiqi şeirə əqlə, yaddaşa cila verən bir vasitə kimi baxılmışdır. Bütün yollar sonda müqəddəs məbəddən keçir və mənə elə gəlir ki, Məhəmməd Peyğəmbərin bu fikirlərini biz gələcək işlərimizdə rəhbər tutmalıyıq: «Şeir əzbərləyin, çünki şeir dilinizi düzəldir, danışığınızı, nitqinizi gözəlləşdirir»... (2, 594)

Müasir dövrümüzdə şeirin dəyərləndirilməsi, onun təbliği də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan «Şeiri təhlil etmək onu yazmaqdan çətindir» qənaətinə gələn Xətib Təbrizi çox haqlıdır.

Fikrimcə, ədəbiyyatşünas bədii əsəri təhlil edərkən iki suala cavab axtarmalıdır: yazıçı nə demək istəyir və necə deyir? Sualın birinci tərəfi məzmunla, ikinci tərəfi isə forma ilə əlaqəlidir. Başqa sözlə, əsas bədii əsərin özü, mövzu və problematikasıdır, hansı estetik prinsiplə yazılması yox...

Mənə elə gəlir ki, «qızılgülü soldurub» onun adı ilə təsəlli tapmaq, odu söndürüb külə oynamaq kimi bir şeydi. Əsas qızılgülün özü: gözəlliyi, ətridi, adı yox... Ömrünün ixtiyar çağında U.Eko nəvəsini illüziyalar dünyasından (postmodernizmdən) həyata (realizmə) səsleyir mənəcə...

Şeiri təhlil etmək, dəyərləndirmək, incələmək üçün incə ruhlu, poetik duyumlu ədəbiyyatşünaslar lazımdır. Bu olmayanda yüksək

peşəkarlıq, nəzəri hazırlıq belə köməyə gəlmir. Şeir araşdırıcısı hər sözün alt qatını, sətiraltı mənasını görməyi, duymağı bacarmalıdır. Yaxşı şeirlə miyanə şeiri, bədii sözlə adi sözü bir-birindən seçməyi bacarmayanların poetik əsərləri araşdırmaq istəyi Don-Kixotun yel dəyirmanı ilə vuruşması kimi bir şeydir.

Mayası halallıqla yoğrulmuş əsl şeirdə haqqın nuru var. Bu mənada şeir bəşəriyyətə yol göstərən iman nuru, iman işığıdır. İşıq istəyən isə daim yanmalıdır. Çünki yanğı yoxdursa, işıq da yoxdur. Günəş yanır, işıq saçır, şam yanır, işıq saçır, ürək yanmasa, işıqlı şeir də yaranmaz...

ƏDƏBİYYAT:

1. «Qurani Kərim. Azərbaycan türkcəsində açıqlama, Nəriman Qasımoğlunun qələmi ilə. «Azərbaycan» nəşriyyatı, 1993, 364 səh.

2. Əli Polat. Üç min ilin hikməti. İstanbul, 2002, 718 səh.

3. Umberto Eko və postmodernizm fəlcəfəsi. Bakı, Qanun, 2012, 190 səh.

4. Milli.az. 28 May 2015 19:50